

-Kitap İncelemeleri.Book Reviews-

Gotik Film Estetiği

İnceleyen: Ayşegül Konak

Edebiyat, müzik, mimari gibi pek çok sanat dalını etkilemiş olan gotik tarzın izlerini sinema sanatında süren *Gotik Film Estetiği* (2022) kitabı, Fırat Osmanoğulları tarafından kaleme alınmıştır. Türk sinema yazınında konuya ilişkin akademik tartışmaların yetersiz ve eksik olması kitabın sinema çalışmalarına yaptığı özgün katkıyı daha değerli hale getirmektedir. Yazar, gotik filmin tanımını yaparken, bu tanıma bağlı olarak alternatif bir sınıflandırma ve estetik yaklaşım sunmaktadır. Sinemayı sanat yapan dilin estetik imkânlarını, sunduğu bu sınıflandırma çerçevesinde belirlediği film seçkisi ve estetik kodlar üzerinden inceleyen kitap, gotik tarzın sinemada karşılık geldiği anlamları keşfetmeye yönelik öngörülü bir çabanın eseri. Kitap ayrıca, gelecek çalışmalar için de önemli bir kılavuz niteliğinde.

Kitabın giriş bölümü, gotik tarzın günümüzde popüler anlamıyla bir moda tarzı olarak öne çıktığını belirterek başlamaktadır. Bu popüler anlam 70'lerde ortaya çıkan gotik rock türünün yakın dönemde gotik kültürün yükselişine yaptığı etkinin bir uzantısıdır. Post-punk içerisinden doğan gotik rock, politik söylemi, farklı sound arayışı, ayırt edici moda tarzı ve melankolik şarkı sözleri ile geniş bir dinleyici kitlesi yaratmıştır. Gotik rock ile yükselişe geçen gotik kültür aynı zamanda gotik tarih ve edebiyata ilgi duyan insanları biraraya getirmiştir. Zamanla kültür endüstrisi içinde bir moda akımı olarak öne çıkarılan gotik tarz ana akıma dahil olmuştur. Her ne kadar kavramın içi boşaltılsa da günümüzde halen bir karşı-kültür olarak gotik tarz geleneğini sürdüren müzik grupları ve topluluklar vardır. Yazar, bu anlamda, gotiğin ana akım ve popüler anlamlarının Gotlar ve gotik tarzın tarihsel bütünlüğü ile olan ilişkisini kavramanın önemini vurgulamaktadır.

Giriş bölümü gotik tarz ile ilgili akademik ve güncel literatürün durumu hakkında bilgiler vererek devam eder. Yazar, Batı akademik literatüründe kendine geniş bir yer bulsa da gotik tarz ile ilgili Türkiye'de etkin bir akademik tartışma ortamının bulunmadığını belirtmektedir. Akademik çalışmalar ise büyük ölçüde gotik mimari ve edebiyat ile sınırlı kalmaktadır. Sinema alanındaki kısıtlı çalışmalarda ise gotik film odakta değildir ve korku sinemasının bir alt türü olarak gotik filminden kısaca bahsedilmektedir. Bu anlamda kitap, akademik literatürdeki boşluğu doldurmaktadır. Bu bölüm, çalışmanın yöntem, amaç, kapsam ve sınırlılık gibi akademik özelliklerinin ifade edilmesi ve ilerleyen bölümlerin içerikleri hakkında kısaca bilgi verilmesiyle sona ermektedir.

Gotik Kavramı isimli ikinci bölümde gotik kavramının kökeni, tarihsel dönüşümü ve farklı sanat dallarındaki yansımaları ele alınmaktadır. Gotik kavramını çok geniş bir yelpazede kullanmak mümkündür. Yazar, tarih boyunca farklı alanlarda alt kültür olarak kendini gösteren gotik tarzın, Gotların ortaya çıktığı birinci yüzyıldan bu yana ifade ettiği anlamların ortak bir zeminden beslendiğine vurgu yapmaktadır.

Batı Roma'nın istilasının ardından barbarlık ve saldırganlıkla özdeşleştirilen Gotlar, yedinci yüzyılda tarihten büyük ölçüde silinseler de on ikinci yüzyılda ortaya çıkan mimari tarza verilen gotik ismiyle yeniden gündeme gelmişlerdir. Gotik mimarinin "Tanrı'ya yönelme ve yeryüzündeki iktidara karşı durma" gibi nitelikleri içermesi sebebiyle gotik kavramının tanımına uhrevi bir anlam da eklenmiştir. On sekiz ve on dokuzuncu yüzyıllarda Britanya'daki Viktoryen dönemde yazılan gotik edebiyat eserleriyle yeniden bir canlanma yaşayan gotik

kavramı temelde Rönesans ve Fransız Devrimi'nin getirdiği değişikliklere yönelik endişe ve korkuları ifade etmekte kullanılmıştır. Kavram ayrıca, İngiliz milliyetçiliyle özdeşleşerek İngilizleşmiştir. On dokuz ve yirminci yüzyıllarda ise edebiyatta gotik mekânların kullanımında bir değişim gözlenmiştir. Şato, manastır gibi mekânlardan gündelik hayat mekânlarına geçiş kapitalizm ile gelen sekülerleşmenin gotik edebiyatta kötülüğün dünyevileşmesi şeklinde kendini bulmasının yansımasıdır. Bu bölüm, gotik filmleri anlamlandırmamıza yarayacak, bütünlüklü ve sağlam bir gotik tanımlaması yapmaktadır.

Gotik kavramının bu geniş tanımlamasının ardından *Gotik Film* adlı üçüncü bölüm, gotik edebiyat ile gotik filmler arasındaki ilişkiyi irdeleyerek başlamaktadır. Gotik filmlerin büyük ölçüde gotik edebiyattan etkilendiğini belirten yazar, gotik uyarlamaların sosyal ve politik ortamdan ziyade eserde geçen olayı korku teması çerçevesinde ele aldığını vurgulamaktadır (2022: 36). Bu özelliğiyle gotik filmlerin korku türünün bir alt türü olarak nasıl ele alınabileceği tartışılmıştır. Gotik filmin terminolojik konumlandırmasından sonra sinemada gotik filmin inşasında önem taşıyan filmler üzerinden tarihsel bir bakış sunulmuştur. Gotik filmlerin ilk dönem sessiz Hollywood filmlerinde görülen gotik motiflere kadar geri götürülebileceğini belirten yazar, Alman Dışavurumcu sinemasının kendinden sonraki gotik filmlere yaptığı etkinin gotik film inşasındaki yadsınamaz önemine dikkat çekmektedir.

Üçüncü bölüm David Punter tarafından yapılan gotik film sınıflandırmasının sorunlarını ortaya koyarak devam etmektedir. Yazar, gotik filmin korku sineması ile olan ilişkisinin çerçevesini tam çizememesi, yalnızca Amerika ve Britanya'daki gotik filmlere odaklanması ve kronolojik bir bakış sunmasından kaynaklanan sorunlar nedeniyle Punter'ın sınıflandırmasının yetersiz olduğunu belirtmektedir (2022: 48-50). Buna alternatif olarak ise kitabın yazına yaptığı önemli katkılardan biri olarak düşünülebilecek yeni bir gotik film sınıflandırma çerçevesi ortaya konmaktadır. Gotik filmleri, çok büyük bir çoğunluğunun düşük bütçeli, hızlı yapılan ve yıldız oyuncu barındırmayan yapısıyla B film kategorisi içinde tartışmanın faydasını vurgulayan yazar, sınıflandırmasını bu bakış açısı üzerinden kurmaktadır. Bu anlamda yazar, sinema sanatının düşünsel olanaklarını genişletmeye yönelik değerli bir çaba olarak "eleştirilenler, film çalışmaları vb. tarafından dışlanabilecek ya da hor görülebilecek (2022: 55)" B filmlerini işin içine katarak bakışını "öteki sinema"ya yöneltmektedir.

Yazar, gotik filmin ayırt edici niteliklerini (tema, zaman ve mekân kullanımı, atmosfer vb.) belirten bir tartışmadan sonra yaptığı yeni sınıflandırmayı ortaya koymaktadır. Bu sınıflandırma coğrafi bir ayırım üzerinden yapılmaktadır. Yazarın bu tercihinin sebepleri, gotik filmlerin coğrafyadan coğrafyaya değişen gotik tanımı ve sinema üretim koşullarından etkilenmiş olmasıdır. Ayrıca, gotik edebiyatın üretildiği coğrafyaya göre gösterdiği farklılık, gotik filmin edebiyatla olan sıkı ilişkisi nedeniyle gotik filmlerin niteliğini doğrudan etkilemektedir (2022: 62-64). Yazar oluşturduğu yeni sınıflandırmada, Amerikan (Universal Filmleri, Val Lewton Filmleri ve Roger Corman'ın Poe Uyarlamaları), Britanya (Hammer Filmleri) ve Kıta Avrupası (Freda, Bavave Margheritti Filmleri, Jean Rollin Filmleri ve Paul Naschy Filmleri) olmak üzere üç farklı bölge üzerinden gotik filmleri incelemektedir. Üçüncü bölüm, bu ayırımdaki film kategorileri ile ilgili verilen kısa bilgilerle sona ermektedir.

Gotik Film Estetiği isimli dördüncü bölüm, kitabın temel meselesi olan gotik film estetiğine dair bir önerme geliştirmektedir. Korku, acı ve dehşet verenden nasıl haz duyduğumuz sorusunu araştıran yazar, Edmund Burke ve Immanuel Kant'ın yüce kavramı etrafında gotik film estetiği tartışmasını şekillendirmektedir. Edmund Burke'un yüce kavramı öznenin nesnenin uyandırdığı histir ve öznenin dehşet, acı veya korku veren bir olay veya nesneden haz duyabilmesi için bu olay ya da nesneye belli bir mesafede bulunması gerekmektedir. Uzakta ve zararsız olan tehlike hazzın kaynağıdır. Çünkü "dehşet, ensemizde hissetmediğimiz müddetçe her zaman için keyif veren bir tutkudur (Burke 2008'den akt., Osmanoğulları, 2022: 89)". Burke'den belli ölçüde etkilenen Kant'da ise yüce hissi nesnenin bölünmüş, şekilsiz ve sınırsız görünümünden kaynaklanan "nesnenin görünüşünden ötürü değil, nesnenin

görünüşüne rağmen ortaya çıkan (Altuğ 2007'den akt., Osmanoğulları, 2022: 95) negatif bir hazdır. Bu anlamda yüce kavramı sanatsal bir imkana işaret etmektedir. Sanatı sadece güzel olanın alanından korkutucu ve çirkin olandan duyulan hazzın açıklanmasına olanak sağlayan bir alana taşınması nedeniyle yüce kavramı önemlidir (2022: 104). Yazar, buradan hareketle sinema perdesinin seyirci ile olan ilişkisi temelinde kavramı ele almaktadır. Sinema perdesi içeriğe güvenli mesafede olan seyircide yüce hissi oluşturabilecek mükemmel bir araçtır. Böylece yüce kavramı, çalışma için oldukça elverişli bir bakış açısı oluşturmaktadır.

Bölümün devamında hepsi B filmi olmak üzere yukarıda belirtilen sınıflandırmadaki her kategori için birer adet film seçilerek yedi filmlik bir örneklem oluşturulmuştur.¹ Bu filmlerin seyircide dehşet, korku ve acı hissi oluşturmak için sinemanın araçlarını nasıl kullandığından hareketle bir film estetiği önerilmektedir. Bunu yaparken seyircide oluşan estetik hazzı açıklamada yüce kavramı işletilerek çalışmanın bütünlüğü sağlanmaktadır. Estetik değerlendirme, kadraj dışındaki sesler ve gölgeler, korku nesnesi olarak beden, sınır ihlallerinin imajları olarak eller, trajik varoluşları gereği istemeden kötülük yapanlar ve mutlak kötüler, devasa gotik mekanlar ve gotik atmosferi yaratan gotik aksesuar ve motifler başlıkları altında yapılmaktadır. Çalışmanın örneklemi oluşturulan filmler ve kimi zaman başka B filmlerden seçilen içerik ve biçim ile ilgili unsurlar bu başlıklar üzerinden analiz edilmektedir.

Fırat Osmanoğulları'nın kitabı sinema sanatının estetik varoluşuna ilişkin tartışmayı gotik film eksenine taşıyarak yazına değerli bir katkı sunmaktadır. Bu çalışmada gotik filmin tanımı ve estetiğine dair düşülen notlar gotik filmi araştırmak isteyenler için güçlü bir kaynak olmaya adaydır.

Kaynakça

Osmanoğulları, F. (2022). *Gotik Film Estetiği*. Akademisyen Kitabevi: Ankara.

¹ *Dracula* (Tod Browning, 1931), *Cat People* (Jacques Tourneur, 1942), *The Curse of Frankenstein* (Terrence Fisher, 1957), *La Maschera Del Demonio* (Mario Bava, 1960), *Pit and the Pendulum* (Roger Corman, 1961), *Fascination* (Jean Rollin, 1979), *El Retorno del Hombre Lobo* (Paul Naschy, 1981).